
ИСТОРИЯ

**БЕЛАРУСКАЯ КУПАЛАНІАНА Ў ЛАТВІІ Ў МІЖВАЕННЫ ЧАС:
АГЛЯД**

The Belarusian Kupalaniana in Latvia during the interwar period

С. Панізьнік (S. Paniznik),

незалежны даследчык

г. Мінск, Беларусь

Публикация представляет собой обзор основных событий в жизни белорусской диаспоры, которые отражают использование творческого наследия Янки Купалы в культурном пространстве межвоенной Латвии.

Ключевые слова: белорусы Латвии, Янка Купала, Двинская белорусская гимназия, 50-летие Янки Купалы, купаланиана.

The publication provides an overview of the main events in daily life of Belarusian diaspora, which reflect the use of the creative legacy of Yanka Kupala in a cultural space of the interwar Latvia.

Keywords: Belarusians in Latvia, Yanka Kupala, Dvinskaya Belarusian gymnasium, the 50th anniversary of Yanka Kupala, kupalaniana.

Развіццё нацыянальнай культуры сярод беларусаў Латвіі заўсёды праходзіла ў сувязі з этнічнай радзімай. У 1920-х гг. у Латвіі пражывала каля 80 тысяч беларусаў. Пэўную дапамогу ў дзейнасці беларускіх культурна-асветніцкіх таварыстваў аказваў вядомы латвійскі пясняр Яніс Райніс. Ён падтрымліваў сувязі з літаратарамі з Савецкай Беларусі, сярод якіх значнае месца займаў Янка Купала. У гэтым нарысе зроблены агляд асноўных падзей, якія разам можна ахарактарызаваць як “беларуская купаланіяна”.

П’еса Я. Купалы “Паўлінка” ў Люцынскай беларускай гімназіі ставілася некалькі разоў на працягу 1921–1924 гг., дзякуючы намаганням драматычнага гуртка, якім апекавалася Надзея Мікалаева.

З Люцына Янісу Райнісу быў перададзены фотаздымак Паўлінкі (Надзеі Мікалаевай) з такім надпісам: “Яго міласці Высокапаважанаму Грамадзяніну дэпутату Я. Райнісу ад Люцынскай Беларускай гімназіі на ўспамін. 28 сакавіка 1923 года”. На адвароце карткі – пячатка Беларускага культурна-асветнага таварыства “Бацькаўшчына”.

Пастаноўка “Паўлінкі” мела вялікі поспех у снежні 1922 г. на ўрачыстым адкрыцці Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі. Спектакль падрыхтавала выкладчыца Паўліна Вікенцьеўна Мядзёлка, галоўную ролю выканала яе вучаніца Надзея Мікалаева.

10 сакавіка 1924 г. тэатральная група Дзвінскай беларускай гімназіі была запрошана Я. Райнісам для выступлення ў Латышскім нацыянальным тэатры ў Рыгу. На гэтай сцэне была паказана “Паўлінка”, а таксама выступіў хор. “У часе антракту і пасля канцэрта, – як згадвала П. Мядзёлка, – Я. Райніс заходзіў на сцэну, каб пахваліць і падзякаваць за ўдалы спектакль і харавыя спевы”.

Спявай, Пясняр! Хай зыкі тваіх спеваў
Здзяруць з братоў нядолі ланцугі,
Й на нівах бацькаўскіх, між воражых пасеваў
Ўзмацуюць Праўды й Волі каласы!
(Чэрвень 1925 г. Люцын)

Такімі радкамі заканчваўся верш Валянціны Казлоўскай (псеўданім Лясная Кветка), прысвечаны Янку Купалу і надрукаваны ў газеце “Голас Беларуса” (№ 4 ад 10 ліпеня 1925 г.).

24 сакавіка 1926 г. Рыжскі Беларускі народны тэатр (памочнік рэжысёра мастак Міхась Калінін) здзейсніў яшчэ адну пастаноўку купалаўскай п'есы. На ролю Паўлінкі была запрошана Н. Юроўская.

Вясной таго ж года вучні Дзвінскай беларускай гімназіі разам з дырэктарам Сяргеем Пятровічам Сахаравым арганізавалі паход-экскурсію у м. Пустынь (Робежнікі). У Пустыньскай беларускай школе была паказана п'еса "Паўлінка", а на другі дзень перад вучнямі выступіў хор гімназіі.

16 красавіка 1926 г. у Рунданах, а 17 красавіка у Старой Слабадзе Люцынскага павета п'еса Я. Купалы "Паўлінка" была пастаўлена артыстамі Рыжскага Беларускага Народнага Тэатра.

Настаўніца Люцынскай беларускай гімназіі Вольга Сахарава (жонка С. П. Сахарава) у 1927 г. паставіла казачную феэрыю "На Полацкім замчышчы" (паводле паэмы Я. Купалы "Сон на кургане").

У 1932 г. разам са сваімі навучэнцамі ў Беларускай гімназіі ў Дзвінску яна ажыццявіла пастаноўку свайго новага твора – п'есы "Птушка на волі", якая паводле сюжэту нагадвала "Паўлінку" Я. Купалы.

Беларускі Народны Тэатр быў адкрыты 24 сакавіка 1928 г. у Рызе на Чырвонай Дзвіне (Саркандаўгава, вул. Сіманю, 14/16). На пастаноўку п'есы "Паўлінка" быў запрошаны артыст Латвійскага нацыянальнага тэатра Ян Шабэрт (вучань Станіслаўскага). Ролю Паўлінкі выконвала Надзея Мікалаева, ролю Пранцыся – Мікола Трубецкі, Альжбеты – Параскева Раманоўская.

П'есы Я. Купалы ставіў у Беларускім Народным Тэарты акцёр і рэжысёр Язэп Камаржынскі. Артысткай гэтага тэатра была Анастасія Крэйтц. Ролю Паўлінкі выконвала пад прозвішчам сваёй мамы – Вашкевіч. Актыўна іграла ў спектаклях і яе сястра Варвара Крэйтц-Вашкевіч.

26 красавіка 1932 г. у Латвію быў запрошаны вядомы беларускі грамадска-палітычны і культурны дзеяч Антон Луцкевіч, які выступіў у Дзвінску з дакладам "Янка Купала – прарок Беларускага адраджэння". Гэты ж доклад быў ім прачытаны і ў Рызе.

У 1932 г. беларускія арганізацыі Латвіі шырока адзначалі 50-годдзе Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У часопісе “Беларуская школа ў Латвіі” (№2, ліпень 1932 г.) быў змешчаны артыкул К. Езавітава “Вялікага беларускага паэту і барацьбіта за лепшую долю працоўных, грамадзяніна Янку Купалу, вітаемо з 50-тымі угодкамі!”

Восенню 1932 г. Таварыства беларускіх настаўнікаў у Рыжскай вячэрняй беларускай прыватнай гімназіі на вул. Вялікай Маскоўскай, 173 зладзіла святочную вечарыну. З прамовай выступіў дырэктар гімназіі Аляксандр Родзька. Пасля даклада Канстанціна Езавітава “Янка Купала і Якуб Колас у беларускім адраджэнні” навучэнцы гімназіі і хор выканалі песні на словы паэтаў, прачыталі іх вершы.

Культурна-асветнае таварыства “Беларуская хата” сумесна з Рыжскай беларускай вячэрняй школай для дарослых 30 кастрычніка 1932 г. зладзіла сваё мерапрыемства. Старшыня таварыства Мікола Дзямідаў выступіў з прамовай, пасля якой К. Езавітаў зрабіў даклад “Аб значэнні Я. Купалы і Я. Коласа ў нацыянальна-сацыяльным руху беларускіх працоўных масаў”.

20 лістапада 1932 г. 50-годдзе беларускага песняра адзначылі ў Дзвінскай беларускай гімназіі. З уступным словам выступіў намеснік дырэктара У. Раткін. Рэферат прачытала вучаніца IV кл. Л. Чаркоўская. Гімназісты выканалі сцэнічны абразок “На папасе” паводле драматычнай паэмы Я. Купалы, прачыталі на канцэрце 12 яго вершаў.

У Шушкоўскай беларускай школе Люцынскага павета ў адзначэнні юбілею актыўны ўдзел бралі сябры “Таварыства беларускай моладзі ў Латвіі”, якое ўзначальваў Пятро Масальскі. 27 снежня 1932 г. яны паставілі п’есу “Раскіданае гняздо”.

Вялізную працу на тэму Купаланіяны здзейснілі латышскія пісьменнікі. Яніс Ніедрэ, празаік, актыўны грамадскі дзеяч успамінаў, што ўпершыню імя Янкі Купалы пачуў ад Райніса. 31 снежня 1928 г. творчая моладзь сустрэла Новы год разам з Райнісам. Да маладых літаратараў ён звярнуўся з такімі словамі: “Добра, што вы цікавіцеся савецкай літаратурай. Але, акрамя рускіх, ёсць у СССР і іншыя пісьменнікі, якімі таксама варта было б зацікавіцца, – і сярод іх вядомы беларус Янка Купала”. Першым у Латвіі пачаў перакладаць вершы Янкі Купалы Давідс Волтс. Захаваліся пераклады Яніса Чаварса, надрукаваныя ў часопісе “Рыжская народная вышэйшая школа” (1932) ў часопісе “Прафсаюзнік” (1934).

Такім чынам, нягледзячы на дзяржаўныя межы, творы Янкі Купалы былі вядомыя сярод беларусаў Латвіі і займалі пачэснае месца ў іх культурным жыцці.